

Tomáš KAVKA, *Za účelem podpory umění... Umělecké spolky střední Evropy v kontextu společenské modernizace 19. století*, disertační práce, Ústav hospodářských a sociálních dějin, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2013

Na příkladu tří měst - Lipska, Brna a Prahy- a jejich „kunstvereinů“ ukazuje T. Kavka proměny vztahu společnosti k umění v průběhu 19. století, konkrétně pak zkoumá roli, jakou při formování národních společností v této době hrálo výtvarné umění. Důkladně zdůvodnil, proč vybral právě tato tři města.

Důraz klade autor na sociální historii umění, nikoli na rozbor samotných uměleckých děl. Končí přelomem století, tedy nástupem moderny, zmasověním fotografie, dobou, kdy sledované spolky ztrácejí ten význam, pro který vznikaly.

Autor charakterizoval nejdříve středoevropskou společnost v „dlouhém“ 19. století, její proměny a hlavního hybatele – Bürgertum; logicky se proto soustředil na měšťanskou společnost a její vztah k umění. *Bildung und Besitz*, tedy vzdělání a vlastnictví, právě na nich emancipující se společenské vrstvy zakládaly své postavení, tedy na nabytých schopnostech, nikoli na zděděných privilegích.

Rozebral v úvodu podstatu spolku jako instituce a jeho funkce ve společnosti. V centru jeho pozornosti je kromě pražského a brněnského prostředí situace v německy mluvících oblastech. Další složkou, která je pro Kavkovu práci, příznačná, je vědecky podložený výklad toho, jak společnost ve sledovaném období vnímala krásu. I ten měl kořeny v osvícenství, v době zrodu kritické vědy. Kavka tu vymezuje základní filozofický fundament, který ovlivnil historické interpretace umění. Mohl tu snad přihlédnout ještě k práci Heleny Lorenzové, *Hra na krásný život*.

Kavka rozebírá dosavadní spolupráci umělců a bohatších vrstev městské společnosti. Jejich spolupráce dostává právě na konci století trhliny, proto Kavka svůj výzkum končí právě v této době.

Autor rozebírá funkce umění jednak s ohledem na jeho uplatnění na trhu, jako prostředek vzdělávání (galerie, obrazárny), ale i jako součást reprezentace. Té poslední měly sloužit „chrámy umění“ (v této souvislosti mohla být větší pozornost věnována studiím Jindřicha Vybírala), hrdinské památníky (tomu se v českém prostředí věnoval např. Jiří Rak) atd.

Co vlastnil dříve panovník, měla nová liberalizovaná společnost vlastnit společně a umělecký spolek se tu jevil jako vhodný prostředník. V měšťanském prostředí šlo (i

z ekonomických důvodů) o kolektivní aktivity, jejichž cílem bylo (prostřednictvím spolku) uskutečnit např. výstavu, zbudovat pomník, dlouhodobě vytvářet sbírku či někoho konkrétního podporovat. O umění bylo potřeba teprve veřejný zájem probouzet, to byl prostor pro působení „kunstvereinů“ a „künstlervereinů“, mohlo se to realizovat ve specializovaných budovách (hudební sály, divadla, galerie atd.). Jak by autor v tomto kontextu hodnotil úsilí pražské společnosti vybudovat stánek umění již ve čtyřicátých letech 19. století?

Dopodrobna autor rekapituluje (i na osobních příkladech hlavních protagonistů) vývoj i strategie jednotlivých spolků; připomíná, odkud vlastně pocházely peníze, které mohly nastartovat rozvoj uměleckých aktivit v Německu (a tady hráli významnou roli potomci těch, kteří zbohatli za napoleonských válek). Brno bylo v tomto směru specifickým příkladem, Praha pak nabízela skromnější možnosti. Proč se tu autor soustředil na Uměleckou besedu? Svým typem se přece jen lišila od německých spolků, ale i od brněnského příkladu. Spolkům na podporu výtvarných umělců v pražském prostředí se věnovali Zdeněk Hojda a Roman Prahla, a tak si T. Kavka vybral k analýze spolek, který zatím, kromě popisné práce R. Matyse, nemá svou monografii? Umělecká beseda byla rozčleněna do několika odborů – analogie by bylo možné hledat v jihoslovanském a polském prostředí. Autor rozebírá strategie jak Umělecké besedy, tak nově vzniklého spolku Mánes a dokládá na nich i určité dobové spory mezi „starými“ a „mladými“. Jak by v kontextu cílů své práce autor hodnotil činnost další instituce výtvarného odboru České akademie věd a umění, která vznikla v roce 1891? Na samém konci jím sledovaného časového úseku?

Prameny a literatura:

Autor čerpá z dobového tisku, z dobových syntéz (v českém prostředí ovšem dlouho chyběly), z katalogů výstav atd., i z časopisů, (i když v českém prostředí specializované časopisy dlouho chyběly). Jedním z teoretických východisek Kavkovy práce je přístup J. Habermase. Autor dále vychází z konceptu bielefeldské školy, ale také düsseldorfského W. J. Mommsena, který se zabýval soužitím umělců a měšťanů i vytvářením uměleckých avantgard. Těžil i z prací o emancipaci městské samosprávy, o politických reprezentacích atd. Z českého odborného prostředí Kavka čerpal pochopitelně z prací Zdeňka Hojdy a Romana Prahla. T. Kavka se vyrovnal také s teoretickými koncepty nacionalismu (M. Hroch, J. Štaif), vyrovnává se i obecnými teoretickými koncepcemi modernizace (P. Bourdieu či N. Elias). Obecně lze říci, že autor čerpal ze všech relevantních titulů české i německé historiografie. Ocenit je třeba, že čerpal i ze zpřístupněných studentských závěrečných prací k danému tématu.

Svědectvím toho, že se zabývá živě sledovanou problematikou, je i to, že zcela v nedávné době či současně s dokončením jeho práce vyšly (v zahraničí) některé další studie, ale ty bude moci zohlednit, jak věřím, až bude svou práci připravovat do tisku. Položit si můžeme otázku, proč ale nevzal v úvahu (pro obecnější srovnání) např. práci Philippa Thera o středoevropských operních domech. Bylo by možné k tématu čerpat i z dobových polemik či diskusí? Ty většinou hodně prozradí.

Věřím, že práce T. Kavky bude vytištěna, a proto v následující pasáži upozorňuji i na redakční přehlédnutí, překlepy atd. Práce je napsána zásadně dobře i po stylistické a formální stránce:

- šetřit předložkou „skrze“;
- zvláště pak pozor i na shodu podmětu s přísudkem, př. „k užším vrstvám, které často opustili (!) národní rámec“; byli (!) zde zazpívány dvě písničky; osobnosti, ač jde o živé lidi, mají shodu neživotnou; ale i na dalších místech;
- s. 23 i z další Adamovi (!) monografie
- slovo viz je slovesným tvarem, nikoli zkratkou, proto za ním nepíšeme tečku;
- ujasnit si psaní s/z (filosofie, zintensivněla, ale dizertace);
- marky psát s malým m atd.

Práci Tomáše Kavky doporučuji k obhajobě, protože splňuje všechny základní kritéria, požadovaná od tohoto typu práce.

V Praze 11. května 2013

doc. PhDr. Magdaléna Pokorná, CSc.